

Két kötet Diósjenőről

Végh József: *Vőfélykönyv*

Végh Károly: *Párkányi napló*

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Végh József, a néprajzi gyűjtőként is jól ismert diósjenői lokálpatrióta a borszönyi népi lakodalmas költészet rigmusait tartalmazó *Vőfélykönyv*vel nyitotta a *Népi kéziratok könyvek Diósjenőről* című sorozatát. Amint a szerkesztő szándékáról a bevezetőben tájékozódunk, a rímeket faragó népi versificátorok néprajzilag értékes dokumentumait, a lakodalom szertartásmesterének versikéit bemutató kötetet az élet egyéb jeles alkalmaihoz kötődő versgyűjtemények sora követi majd. A halottbúcsúztatókat, a siratókat magába foglaló *Siratókönyv*; a katonaelet fájdalmát, keserűségét és szépségét megéneklő versikék gyűjteménye, a *Bakakönyv*; valamint a népi rímfaragók – egyrészt a saját örömeikre, másrészt a mások szórakoztatására szolgáló – versikéinek gyűjteményeként megjelenő *Rimeskönyv* összeállítása teszi teljessé a sorozatot.

A szóbeliségben, majd kéziratban, később nyomtatásban terjedő „vőfény” vagy vőfélykönyvek a falusi lakodalom ceremóniamesterének,

mondhatni műsorvezetőjének, narrátorának, mi több, animátorának a násznép tájékoztatását, szórakoztatását, mozgását szolgáló, az eseményeket felvezető és előkészítő, híradó rigmusait gyűjtik egybe. A néprajzi irodalomban jól ismertek a XVIII. század végétől nyomtatásban megjelent vőfélyvers-gyűjtemények. A Magyar Néprajzi Lexikon és Végh József kiadásának illusztrációi között egyaránt megtaláljuk Mátyus Péter 1850-ben Budán kiadott, a „vőfények kötelességéről” szóló könyvének előlapjáról készült fotót, valamint az 1910-es „ujjonnan szerkesztett” kiadást. Volly István 1847-ből származó gyűjteménye (Vőfélykönyv) nemcsak lakodalmi verseket és dalokat fűz egybe, de a ceremóniához szorosan kapcsolódó táncokat is bemutatja.

A vőfélyek animáló szerepe a középkori mulattatók, a XVI–XVIII. századi énekes szolgák újkori népi megfelelője. A vőfélyrigmusok, melyek műfajilag a népi vers alkalmi válfajának tekinthetők, kötött formájú, rímes versikék. Ezek költője helyenként maga a szertartásmester, máskor a vőfély csak előadója, és nem alkotója a szövegnek. A népi lakodalmak költészetét gyakran alkalmi szövegek jellemzik, melyek az ünnepségsorozat fontosabb mozzanatait éneklik meg. A diósjenői vőfélykönyv a XVIII. század végétől gyakorlati céllal megjelenő gyűjtemények utódja, ennek a gazdag hagyományú, régióként eltérő népi verselésnek a palócok lakta vidékre jellemző változatait mutatja be. Nem feltétlenül azzal a szándékkal, amely a korábbi vőfélykönyveket jellemezte, célja inkább a régmúlt korok szokásrendjének néprajzi hitelességű feltárása és bemutatása.

A kötet szövegtárháza és illusztrációs anyaga egyaránt gazdag: kéziratos vőfélykönyv-részlet, XIX–XX. századi rigmusgyűjtemény-címlapok, régi fotók színesítik a kötetet. Fényképanyaga: a kelengyének, a főzés előkészületeinek, a menyasszony kikérésének, a lakodalmi menetnek, az örömkalácsnak, a menyasszonyi koszorúnak, a templomi szertartásnak egy-egy képe a korabeli lakodalom megannyi mozzanatát örökíti meg. Az életképek, a párokat bemutató fényképek néprajzi dokumentumok. Ízelítő kapunk a diósjenői szokásrendből, viseletből, a palóc hagyományokból.

A gyűjtemény szövegei az egykori lakodalom eseményeinek kronológiai rendjében követik egymást. A kötetben olvasunk eljegyzéskor elmondott verseket, az esküvő napján a helykérést, a menyasszony és a vőlegény kikérését megverselő rigmusokat, a templomi szertartás előtt és után elmondott, az ételek-italok felszolgálásához kapcsolódó versikéket és búcsúszövegeket. A tematikának megfelelően a szövegek hangulata is változatos: az ünnepekre jellemző megható és tréfás sorok egyaránt megjelennek ebben a költészetben. A diósjenői vőfélykönyv néprajzi és kordokumentációs értéke mellett az újabban megelevenedő hagyományőrzésben akár gyakorlati szerephez is juthat.

E kötet szerzője adta ki nemrégiben nagyapja, Végh Károly regényét, a *Párkányi naplót*. A sokak által tisztelt, hosszú időn át Diósjenőn tevékenykedő tanító naplószerűen kezdett hozzá egy gyermekkori élményét bemutató történet megírásához. Műfajilag azonban mégsem a napló, sokkal inkább a kalandregény, avagy az ifjúsági regény műfajához áll közel Végh Károly írása. A regény témája egyszerű történet: egy nyár, egy szökés és a közben átélt kalandok, a vándorlás történetének bemutatása, a szülőföld szeretete ihlette élménybeszámoló. Jelképesen a hídnyitással indítja a történetet az az író, aki a Felvidék elcsatolása után az esztergomi bazilika dombjáról még látta szülőházának tetejét, de hazalátogatni nem tudott. Végh József maga is nagyapja egykori szülővárosa, Párkány és a későbbi lakóhely, Diósjenő közötti jelképes hídnak nevezi e könyv kései, a szerző halála utáni megjelenését. A helyszínek misztikuma húzódik az átélt események bemutatása mögött. Ahogy végigvándorol a főhős a Felvidék egy részén, mintegy a történet illusztrációjaként megismerjük Párkány és Esztergom környékét, a Duna, a Garam völgyét, a tót és a magyar falvak jellegzetességeit, a környékbeli erdők szépségét. Mindez azonban fontos alkotóeleme a regénynek: a szeretett, az elvesztett szülőföld szépségének dicsérete. A diákcínyek leírása közben megelevenednek az egykori, a XIX–XX. század fordulóján élt emberek, a felvidéki magyarok, akiket a dialógusokon keresztül sokszor beszélgetéssel mutat be a szerző. Egyes szereplőket tájszóhasználatukkal és jellegzetesen palóc ejtésmódjukkal ábrázol, a dialógusokban megjelenő szlovák-magyar bilingvizmussal érzékelteti az etnikumok békés egymás mellett élését. Az egykori vásárt, a mutatóványosokat, a falvakat, az emberek viseletét bemutató, néprajzilag is hiteles leírásaival ugyanúgy kordokumentumot alkot, mint unokája a Vőfélykönyvben. Még a sajtóhibákon is átlendül az olvasó, ha a kötet értékeit tartja szem előtt.

Végh József visszaemlékezésében olvassuk, hogy a regényben is jelen lévő anekdotázó stílus a mindennapokban is jellemezte a családja és a tanítványai körében gyakran történeteket mesélő szerzőt. Geográfiai, néprajzi és kalandleírásai közben ontológiai kérdésekre is választ keres a szerző. A Mindenható erejében hívő főhős az embert próbáló kalandok közben így fogalmazza meg az emberi esendőséget és alárendeltséget: „Kifürkészhetetlenek a Teremtő utai! Ő szabja ki életünk határát. És ha valakinek azt mondja: Elég volt!, akkor megárt neki egy falat kenyér, egy kis karcolás, vagy egy parányi láthatatlan féreg, és csődöt mond minden emberi tudomány, az élet elsuhan. De ha azt mondja: Élned kell, akkor hiába fog össze a pokol minden ördöge, szél, zimankó, eső, szakadék, árvíz és fenevad, az élet meg nem szakad.” (73–74.) A kötet végére illesztett rövid szerzői életút-leírásból megtudjuk, hogy sokak megbecsült és szeretett tanító ura a Teremtőtől rá szabott utat hittel és erővel teljesítette: nemcsak tanító volt ő, de népművelő, aki tankönyveket, színműveket, egyéb irodalmi szövegeket

írt, s aki egy pedagógusdinasztia megteremtője lett. Munkásságát Hóman Bálint egykori kultuszminiszter a Magyar Tudományok Akadémia Wodiáner-díjával ismerte el.

Két kötet – két nemzedék: nagyapa és unoka, de ugyanazon szemlélet, szülőföldszeretet és értéktisztelet övezi írásaik auráját.

(*Vőfélykönyv*, Népi kéziratos könyvek Diósjenőről I., Gödöllő, 2010;
Párkányi napló, Diósjenő, 2011)

